

Török Tamás: Krúdy vagy Móricz?

— Kezdjük egy idézettel: „A folyó felszínén csintalan fények kergetőztek. Amikor a tulsó partra értek, egy pillanatra megtorpantak. Aztán amúgy víztől sikamlósan befutottak az erdőbe. Egy perc sem telt, s a lombok sátra alatt elenyésztek.” — Mit kezd egy ilyen részlettel az átdolgozó?

— Attól függ, kitől származik. Másként kezelem, ha Krúdy, s megint másként, ha Móricz könyvéből való. (Az adaptálás alaptörvénye: a feldolgozás stílusa közeledjék az íróhoz. Rögeszmém, hogy nem elég a mű szöveg- és gondolathű közvetítése, az adaptáló találja meg az író stílusának a befogadó művészet nyelvére alkalmazható legfontosabb jegyeit. Legyen adaptációs gondolata!) Visszatérve az idézethez: Krúdy világa lélekkel teli, az ember környezetét is emberi tulajdonságokkal ruházza fel. Krúdy-fantáziámban az esőtől az avaron át a vonatig a dolgok emberi nyelven szólaltak meg úgy, ahogyan Krúdy látta őket. A próza, azon felül, hogy gondolatot közöl, zenei hatáselemeket is tartalmazhat. Ha Krúdy-művet szólaltatok meg, nem alkalmazok átkötő zenét; az író mondatai muzsikálnak.

Ellenpélda Móricz művészetére. Ha az idézett sorokat ő írta volna, lehet, hogy narrátorral mondatom el, attól függően is, mennyire fontos a történet megérteséhez.

— Szerencsés-e, ha az átdolgozást maga a rendező végzi?

— Igen, mert ez esetben már az íróasztalán megkezdheti az egyéniségének megfelelő stílusjegyek kialakítását. Ellenkező esetben néha alkalmazkodásra kényszerül, de ez is lehet termékenyítő hatású. (A rádióban szükségszerű is, hogy az legyen!)

— Mit tart az adaptációkkal kapcsolatban emlegetett stílusvesztésről?

— Az átdolgozó legfőbb missziója: az író közel hozni közönségéhez, közel hozni a hallgatóhoz, s nem elidegeníteni tőle. Kemény Zsigmond, irodalmunk egyik legnagyobb lélekismerője és emberábrázolója, a maga korában sem volt népszerű. Nehézkes, darabos nyelvezete elfedte nagyszerű gondolatrendszerét, s az író a köztudatban mindmáig nem került méltó helyére. Legfeljebb sűrűn hivatkoztak rá — sokszor olyanok is, akik egyetlen sorát sem olvasták. Én azal a szándékkal vágtam bele a Rajongók hatrészes rádióváltozatának elkészítésébe, hogy vonzó, népszerű, közérthető „rádiós olvasmánnyá” formáljam. Ennek érdekében a nagyszerű regény gondolatvilágát nemcsak szerkezeti szempontból igyekeztem „rádióra lefordítani”, hanem nyelvi szempontból is megkísértem „bizalomgerjesztőbbé” tenni. Veszélyes kísérlet volt, hiszen — még a rendezés szakaszában is — visszájára fordulhatott volna a célom: Kemény nagyságának demonstrálása.

— Eszerint az átdolgozó szövegmódosítással is élhet?

— Ha érzi és tiszteli az eredeti mű stílusát, akkor némely esetben igen. Ilyenfajta munkája voltaképpen azt a gyakorlatot követi, ahogyan a világirodalom klasszikusait időnkint újrarendítik, ha a mű megéri a fáradságot. Shakespeare bizonyosan megéri — de az Arany János-i fordítás, úgy látszik, örök.